

Asia: VN/16052/2021

Kulttuurin tulevaisuustyöryhmän raportti

Lausunnonantajan lausunto

Miten työryhmän raportti onnistuu sanoittamaan ja viestimään kulttuurialan tilannetta ja kehittämishaasteita alan jälleenrakennuksen ja vahvistamisen tarve huomioiden?

Työryhmä on onnistunut hyvin kiteyttämään kulttuurialan tilanteen ja kehittämistarpeet sekä toimenpide-ehdotukset viideksi kokonaisuudeksi. Kaikki raportissa kuvailut haasteet olivat olemassa jo ennen koronaa, korona vain kärjisti niitä ja toi ne laajempaan tietoisuuteen. Kehittämiskohteet sen paremmin kuin toimenpide-ehdotuksetkaan eivät ole uusia, ala itse on tunnistanut ne jo aiemmin. Nyt työryhmä sanoittaa ja tiivistää viestin hyvin, ja perustelee toimenpide-ehdotukset ymmärrettävästi ja vaikutukset esiin tuoden, vastuutahot nimeten.

Koronan jälkeisenä aikana on entistäkin tärkeämpää kiinnittää huomiota alan tilanteeseen ja rakentaa ratkaisuja, mahdollistaa kehitys ja edellytykset alan monenlaisen ja laajalle ulottuvan potentiaalin toteutumiselle. Työryhmät ehdotukset ovat realistisia ja vaikuttavia.

Mitkä raportin toimenpide-esityksistä ovat mielestänne kaikkein tärkeimmät ja kiireellisimmät toteuttaa (max 5)?

- Kulttuurin rahoitus on nostettava 1 prosenttiin valtion talousarvion menoista – muiden toimenpide-ehdotusten toteutuminen riippuu paljolti tästä

- On tärkeää, että rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi muodostavat oman, yhden viidestä toimenpide-ehdotuskokonaisuuden. Tämä kokonaisuus on tärkeä ja kiireellinen, siihen kuuluvista ehdotuksista keskeisimpinä taiteilijapalkkakoikeilun selvittäminen sekä palkkatyön, yrittäjyyden ja muiden tulomuotojen yhteensovittamisen helpottaminen

- Alan rahoitusinstrumenttien ja tukijärjestelmien kehittäminen: Tärkeää on, että vahvistetaan instituutioiden ja taiteen vapaan kentän monipuolista yhteistyötä sekä autetaan pidentämään esitysten ja tuotantojen kiertämistä ja elinkaarta

- Alan rahoitusinstrumenttien ja tukijärjestelmien kehittäminen: taiteilijoiden ja muiden alan ammattilaisten ammattitaidon ylläpitäminen ja kehittäminen ovat avainasemassa kulttuurialan tulevaisuuden rakentamisessa ja resilienssin kasvattamisessa. On luotava mahdollisuuksia osallistua täydennys- ja työvoimakoulutuksiin myös niille, jotka ovat ilman vakinaista työsuhdetta ja joilla ei ole varaa maksaa markkinaehtoista hintaa koulutuksista.

- Kaikkien suomalaisten tasa-arvoiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista: Taiteen perusopetuksen ja taidekasvatuksen ja niiden saavutettavuuden kehittäminen on tärkeää. Eri väestöryhmien mahdollisuutta päästä niiden piiriin on parannettava erityisesti sosiaaliset, kulttuuriset ja taloudelliset haasteet huomioon ottaen. Toimenpide-ehdotus taiteen perusopetusta käsittelevän lain uudistamiseen liittyen on kannatettava. Sitä toteutettaessa on otettava huomioon sekä opetuksen toteutuminen eri taiteenaloilla ja koko maassa että opetuksen saavutettavuus eri väestöryhmien piirissä.

Miten voidaan mielestänne vaikuttaa siihen, että työryhmän viestit tulevat huomioiduiksi ja esitykset toteutetuiksi mahdollisimman hyvin seuraavalla hallituskaudella?

On varmistettava, että työryhmän viesti saa ansaitsemansa painoarvon ja määriteltävä heti hallituskauden alussa kenen/minkä tahon tehtävänä on viedä kulttuurin ja luovien alojen kehittämiskokonaisuutta eteenpäin. On hyvä, että raportin eri toimenpiteiden toteuttamiselle on määriteltävä vastuutaho. Työryhmän ehdotus perustettavasta neuvottelevasta, aloitteita, linjauksia ja seurantaa tekevästä elimestä on kannatettava. Eri ministeriöissä kiertävällä puheenjohtajuudella saattaa olla sekä myönteisiä (poikkihallinnollisuuden vahvistaminen) että vähemmän myönteisiä (esimerkiksi jatkuvuuden vaarantuminen, vastuun fragmentoituminen) seurauksia.

On jatkettava dialogia taide- ja kulttuurialan toimijoiden kanssa työryhmän työstä ja toimenpide-ehdotuksista niin, että myös viranomaisten, hallinnon vastuulle määritellyn työn lisäksi edistämistyö integroituu osaksi kentän eri toimijoiden työtä ja ajattelua. Toimenpide-ehdotusten konkretisoiminen ja edelleen kehittäminen kannattaa tehdä yhdessä kentän kanssa.

Lukukohtaiset kommentit

Luku 1: Annamme kulttuurillemme sille kuuluvan arvostuksen. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Hallituksen kulttuuripoliittinen selonteko eduskunnalle vuonna 2023 alkavalla hallituskaudella on toki tärkeä asia ja sillä luodaan näkymä ja linjauksia kulttuurialan kehittämiseen pidemmällä tähtäimellä. Alan kehittämiseen ja koronapandemiasta toipumiseen tähtäävän työ ja toimenpide-ehdotusten toteuttaminen ei voi kuitenkaan odottaa; tässä raportissa esitetyt toimenpiteet on ryhdyttävä toteuttamaan välittömästi hallituskauden alussa esimerkiksi kulttuuria ja luovia aloja käsittelevän ministeriryhmän toimesta.

Luvun johdantotekstissä nostetaan esiin alan mosaiikkimaiseksi pirstaloitunut rakenne. Huolimatta siitä, että moninaisuus on rikkaus, moniäänisyys voi muuttua sekavaksi ja pieniääniseksi viestinnäksi. Pienille toimijoille hajautetut resurssit voivat johtaa pienuuden kehään: Lisäresurssien (esim. hankerahoituksella) saaminen ei onnistu tai toiminnan kehittämiseen muuten ei riitä resursseja. Alan toimijoita on kannustettava ja tuettava tekemään yhteistyötä, rakentamaan yhteistyömalleja ja suurempia kokonaisuuksia. Tämä koskee niin taiteellista työtä tekeviä kuin alalla toimivia muita organisaatioita.

Hallinnonalojen siiloutumiseen on jo pitkään kiinnitetty huomiota, ja siihen liittyvät haitat on tunnistettu. Myös taiteen ja kulttuurin, niiden kehittämisen ja resurssoinnin kannalta on tärkeää edelleen pyrkiä poikkihallinnolliseen yhteistyöhön. Myönteistä kehitystä on viime aikoina ollut nähtävissä esimerkiksi sote-puolella ja kulttuurihyvinvointityössä. Tätä kehitystä on syytä edelleen vahvistaa.

Luku 2: Kasvatamme hyvinvointiamme investoimalla kulttuuriin. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Taiteellisen työn ja tuotannon perusrahoituksen taso on turvattava. Tämän on oltava keskeisellä sijalla, kun rahoituskokonaisuutta tarkastellaan. Hankerahoitus ja erilaiset rahoitusinstrumentit täydentävät, reagoivat ajankohtaiseen, mutta se eivät voi korvata taiteen tekemisen tai tuotannon julkista perusrahoitusta. Raportti kutsuu julkista rahoitusta vipuvarreksi, jonka myötä saadaan alalle yksityistä rahoitusta. Riittävä perusrahoitus takaa asiantuntijuuden, henkilöstön, työajan, joilla hankkeita ja yhteistyötä luodaan ja toteutetaan, ja niiden kautta alalle lisää resursseja. On epätervettä, että hankerahoituksella katetaan perustoiminnan kuluja tai vakituisen henkilökunnan palkkakustannuksia, kuten valitettavan usein nykyään nähdään.

Taide- ja kulttuurialan rahoituksessa pitää nykyistä paremmin ottaa huomioon yleinen kustannustason kehitys. Valtionosuusrahoituksen piirissä olevien toimijoiden rahoitukseen on nyt tulossa indeksikorotus. Myös muiden, esimerkiksi Taiteen edistämiskeskuksen rahoitusta saavien tai harkinnanvaraista rahoitusta saavien järjestöjen rahoitusta ja sen kehitystä on tarkasteltava suhteessa kustannuskehitykseen ja tehtävä rahoituspäätökset suhteessa siihen. Jos näin ei tehdä, rahoituksen reaaliarvo pienenee, rahoituksen perustelut rapautuvat, tuella ei voida toteuttaa sitä mihin se on tarkoitettu.

Luku 3: Tuemme tekijöitä ja vahvistamme samalla talouttamme. Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Alan kansainvälinen toiminta jää sinänsä ansiokkaassa raportissa kovin vähälle huomiolle. Kansainvälinen toiminta mainitaan kulttuurialan osaamis pohjan vahvistamiseen liittyen ja ehdotetaan kansainvälisyyteen liittyvien opintojen lisäämistä. Kulttuuria painotetaan osana maakuvatyötä. Tämä ei ole riittävää. Jo pitkään ja säännöllisesti kulttuuripolitiikassa on nostettu esiin tavoitteet kulttuuriviennin kasvattamisesta ja kansainvälisen yhteistyön merkityksestä.

Samanaikaisesti ainakin esittävän taiteen kohdalla määrärahat matkoihin ja kansainväliseen yhteistyöhön ovat vähentyneet eivätkä esimerkiksi vientiin liittyvät rahoitusinstrumentit sovellu esittäville taiteelle tai ei-monistettaviin taiteisiin. Vaikka kansainvälinen toiminta voi sisältyä tehtyihin toimenpide-ehdotuksiin, olisi se pitänyt kirjoittaa raporttiin ja ehdotuksiin selkeämmin esille.

Digitalisoitumiseen ja sen mahdollisuuksiin kiinnitetään raportissa kohtuullisesti huomiota. On hyvä, että huomioidaan se, ettei kaikilla (freelancervaltaisella tai pienten toimijoiden alalla) ole riittäviä mahdollisuuksia investoida digitaalisen murroksen edellyttämään teknologiaan tai osaamisen kehittämiseen. Molempiin näihin on kiinnitettävä huomiota sekä (taloudellisesti saavutettavia) koulutusmahdollisuuksia lisäämällä että taloudellisella tuella.

Myös muuhun osaamisen kehittämiseen on luotava entistä parempia ja saavutettavampia mahdollisuuksia niin koulutusjärjestelmän tuottaman täydennys- ja jatkokoulutuksen kuin myös muun hankkeistetun ja siten ehkä nopeammin aikaan reagoivan koulutustarjonnan puitteissa. Toimenpideohjelma on tarpeen, mutta sekin on syytä laatia niin, että säilyy tai jopa paranee valmius joustavaan ja nopeaan reagointiin alalla tapahtuvan kehitykseen.

Luku 4: Teemme tarvittavat rakenteelliset uudistukset freelancereiden työskentelyolosuhteiden parantamiseksi.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

Jo pitkään taide- ja kulttuuriala on pyrkinyt kiinnittämään huomiota alan freelancervaltaisuuteen, ns. epätyypillisiin työsuhteisiin ja taiteilijoiden sosiaaliturvan haasteisiin. Kuitenkin vasta koronapandemia tuntui noustavan nämä asiat laajempaan tietoisuuteen ja konkretisoivan ratkaisujen tarpeen. Nyt on siis etsikkoaika myös työryhmän toimenpide-ehdotusten toteuttamiseen. Ehdotukset ovat kaikki kannatettavia.

Luku 5: Tarjoamme kaikille suomalaisille tasavertaiset mahdollisuudet nauttia kulttuurista.

Mahdolliset huomionne lukuun ja sen toimenpide-esityksiin.

On hyvä, että kulttuurihyvinvointitoiminnan edistämiseen valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden yhteistyönä kiinnitetään huomiota. Uudet käytännöt ja rahoitusinstrumentit on syytä saada käyttöön nopeasti heti hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyessä ja muotoutuessa. Näin edistetään sekä tasa-arvoista mahdollisuutta nauttia kulttuurista ja sen positiivista vaikutuksista että myös taiteilijoiden mahdollisuuksia työllistyä ammatissaan.

Taiteen perusopetuksen ja taidekasvatuksen tarjonta koko maassa on tärkeää, samoin on kiinnitettävä huomiota eri taiteenalojen opetuksen saatavuuteen. Eri väestöryhmät ovat kuitenkin hyvin erilaisessa asemassa ei-ainoastaan maantieteellisessä vaan myös esimerkiksi sosio-ekonomisessa tarkastelussa, kun arvioidaan taiteen perusopetuksen tai muun taidekasvatuksen

saatavuutta ja saavutettavuutta. Olisi siis selvitettävä mitä keinoja rahoituslain keinoin olisi puuttua saatavuuden ja saavutettavuuden haasteisiin.

Rekola Sanna
Tanssin Tiedotuskeskus